

SURPRISE AND RISK IN MODERN MILITARY ACTIONS

Col. drd. Dumitru DINU

Col. (r) dr. Vasile MARIN

Academia Forțelor Aeriene "Henri Coandă"

Abstract:

Surprise and risk are two elements that interfere in the preparation and unfolding of the modern military actions. Without using a certain amount of risk in programming and executing military actions, the enemy cannot be taken by surprise. However, the assumed risks must be maintained at certain levels in order not to result in "boumerang" type effects upon the operations' accomplishments.

1. GENERALITĂȚI PRIVIND SURPRINDEREA ÎN ACȚIUNILE ARMATE

Se poate afirma că surprinderea a avut, are și va avea și în viitor un rol foarte important în pregătirea și ducerea acțiunilor militare, întrucât aceasta determină lovirea pe neașteptate a inamicului, provoacă panică în rândurile sale, reduce capacitatea de ripostă și îi dezorganizează conducerea, creând condiții favorabile nimicirii lui cu forțe și mijloace mai puține.

Etapa actuală, caracterizată printr-o mare diversitate a mijloacelor de ducere a luptei armate, prin creșterea distanțelor de acțiune și a preciziei la parametrii mult superiori față de cei cunoscuți nu cu mult timp în urmă, pune în ipostaze noi și problematica realizării surprinderii. În asemenea condiții, devine și mai dificilă valorificarea cunoștințelor și experienței anterioare, căci în războiul modern se deschide câmp larg unor situații greu sau imposibil de comparat cu cele devenite experiență istorică sau prevăzute din timp de pace.

Elaborările teoretice trebuie privite însă numai ca un ghid; într-un studiu, oricât de cuprinzător ar fi el, este foarte greu, sau poate imposibil, să se stabilească variante de acțiune optime pentru anumite situații care ar putea să apară pe câmpul de luptă modern. Rămâne, deci, în actualitate aserțiunea lui F. Foch, conform căreia "la război nu există decât cazuri particulare; totul este deosebit, nimic nu se repetă. Pe același teren, în aceleași circumstanțe de timp și de loc va trebui să se procedeze în mod diferit". Particularitățile sunt și mai evidente în războaiele în care există tot felul de asimetrii, așa cum sunt, de altfel, marea majoritate a

conflictelor militare din ultimii 10-15 ani.

Teoria militară evidențiază că surprinderea reprezintă un principiu de bază al luptei armate, dar, evident, ipostazele în care poate fi perceput și studiat sunt diverse. În conflictele armate moderne surprinderea este rezultatul unor acțiuni concepute, organizate și desfășurate astfel încât să aibă un caracter neașteptat pentru inamic în ceea ce privește locul, momentul și mijloacele cu care se execută lovitura, găsindu-l nepregătit sau punându-l în situația de a lua cu greu măsuri de contracarare.

Deși nu este exprimat în mod explicit în formularea principiului surprinderii, conținutul său implică și o a doua latură căreia trebuie să i se acorde toată atenția - cea a prevenirii (evitării) surprinderii provocate de acțiunile inamicului.

Din punct de vedere militar, în înțelesul cel mai general, prevenirea (evitarea) surprinderii presupune un ansamblu de măsuri și acțiuni luate încă din timp de pace și continuate pe toată durata războiului, cum sunt: executarea neîntreruptă a cercetării, ascunderea grupărilor de forțe, a lucrărilor de amenajare genistică a terenului și a altor obiective, inducerea în eroare a inamicului ș.a.

Viu discutată este, în prezent, problema posibilităților de realizare a surprinderii în condițiile existenței unor mijloace tehnice, în special de cercetare, de mare eficiență. Folosindu-se ca argument înalte performanțe tehnico-tactice ale noilor mijloace de cercetare, se consideră că posibilitățile actuale de realizare a surprinderii, în comparație cu cele din secolul trecut, s-au diminuat mult. Argumentul de bază constă în faptul că perioada de tensiune care precede de regulă toate agresiunile se poate întinde pe o durată mai mică sau mai mare (uneori chiar ani). În aceste condiții, dacă se dispune de mijloace variate de cercetare, atât clasice, cât și moderne, indiciile privind pregătirile pentru război pot fi descoperite la timp și, ca urmare, pot fi luate măsurile necesare de evitare a surprinderii.

Există însă și păreri care consideră că tocmai perfecționarea continuă a mijloacelor de cercetare și alarmare strategică, bazate pe aparatură electronică ultramodernă, existența sateliților de cercetare și de telecomunicații și a altor mijloace au determinat revizuirea fundamentală a concepțiilor privind rolul surprinderii în lupta armată, considerându-se că ea a devenit, de fapt, un factor esențial de succes, ca urmare a loviturilor neașteptate "administrative" părții adverse și a "catastrofei" ce le poate urma.

2. SURPRINDERE ȘI RISC ÎN ACȚIUNILE MILITARE MODERNE

Este foarte greu de apreciat când s-a spus pentru prima oară: "cine nu riscă nu câștigă", dar în mod cert dictonul are deplină aplicabilitate în acțiunile militare, cu atât mai mult atunci când victoria trebuie să fie încununarea succesului măsurilor de surprindere a inamicului.

Dacă admitem că, pentru a surprinde adversarul, vom fi obligați "să ne abatem de la un mod rațional de a proceda", așa cum spunea Tadeusz Kotarbinski, atunci în mod inevitabil surprinderea implică riscul. Mecanismele corelației dintre surprindere și risc sunt extrem de complicate. Riscul exercită puternice influențe asupra psihicului celui pus în situația de a și-l asuma, motiv pentru care nu arareori

el își pune amprenta asupra atitudinii pe care o adoptă individul.

O acțiune desfășurată prin surprindere presupune, cel mai adesea, angajarea forțelor proprii în condiții mai dificile decât cele normale sub multiple aspecte: al condițiilor de teren, timp, sprijin, logistică etc., iar în eventualitatea unei nereușite, toate acestea contribuie la apariția unor efecte negative care, în anumite situații, pot avea ca rezultat compromiterea parțială sau totală a acțiunii planificate. Din această cauză, întotdeauna, cei mai slabi au fost nevoiți, pentru a înfrânge adversari mai puternici, să riște mai mult, să încerce mai des să-și surprindă dușmanii, în timp ce partea mai puternică a cam evitat să-și asume riscuri.

Se pune în mod firesc întrebarea dacă cei puternici își asumă și ei riscuri în acțiunile militare, dacă urmăresc surprinderea adversarului. Răspunsul este categoric afirmativ, iar istoria conflictelor militare o dovedește, însă riscul pentru aceștia influențează într-o măsură mai mică rezultatul acțiunilor și cu alte consecințe, pentru că în acțiunile de luptă există diferențieri esențiale între riscul celui puternic și riscul celui mai slab.

Inevitabilitatea riscului în război este legată de însăși esența acțiunilor, de caracterul antagonist al intereselor părților beligerante, care face ca aceștia să încerce să se pună unul pe altul într-o situație grea, să-și ascundă cu minuțiozitate intențiile, să-și atingă scopurile declanșând acțiuni prin surprindere. Acest lucru face ca, în mod frecvent, ei să acționeze fără o cunoaștere precisă a timpului de reacție și a energiei acesteia din partea inamicului, adică să riște. Probabil că nu întâmplător s-a considerat că arta riscului în acțiunile dezlănțuite prin surprindere i-a deosebit pe marii conducători de oști ai tuturor timpurilor, de comandanții mediocri.

Desigur, o regulă pentru a determina un raport optim între surprindere și risc nu poate fi stabilită, acceptarea riscului de o anumită amploare fiind dictată de fiecare dată de împrejurările concrete în care se pregătesc acțiunile "surpriză". Pentru aceasta este necesar să fie examinate și condițiile care au determinat anterior succesul sau insuccesul în acțiunile de luptă. De pildă, comandantul care a avut insuccese repetate va fi mai puțin dispus să riște mult, în timp ce altul, care a obținut rezultate favorabile în urma surprinderii inamicului în unele acțiuni importante este mai înclinat să-și asume un risc maxim.

În condiții normale, orice acțiune prin surprindere implică acceptarea riscului de către comandant, un risc "rațional" însă, întemeiat pe o analiză amănunțită a situației, cu alegerea celui mai potrivit mod de acțiune, în așa fel încât cu pierderi minime să se îndeplinească misiunea. Asta nu exclude însă cu desăvârșire asumarea unui risc mai puțin rațional, atunci când forțele se găsesc într-o situație disperată. Ieșirea unor forțe prin surprindere dintr-o încercuire este unul din exemplele edificatoare în acest sens. Comandantul trebuie să aibă în vedere valoarea pe care o au forțele adversarului, situația în care se pot găsi ele la un moment dat. Numai în funcție de situația reală a trupelor proprii și a celor ale inamicului, comandantul poate stabili acceptarea unor acțiuni îndrăznețe, care însă vor implica un pericol crescut. Orice exagerare în sensul subaprecierii capacității de ripostă a forțelor adversarului, ca și al supraaprecierii posibilităților trupelor proprii, este deopotrivă dăunătoare.

Fără o analiză științifică nu se poate trasa o limită precisă între riscul justificat și cel nejustificat și nu pot fi determinate avantajele pe care le poate oferi un risc rațional în desfășurarea și deznodământul unei acțiuni militare.

Aprecierea rezultatului probabil al acțiunilor desfășurate în condiții de risc - de angajare a trupelor într-o situație neclară, incertă sau chiar periculoasă - este dată de utilitatea riscului*, un indice care exprimă rezultatele pozitive (se riscă numai în cazurile când se poate sconta pe un anumit succes), precum și de consecințele negative ale acestuia pentru atingerea scopurilor propuse în caz de nereușită (pierderi importante, întârzierea în îndeplinirea misiunilor ș.a.m.d.).

În fiecare caz în parte, utilitatea riscului este direct dependentă de scopul acțiunii (misiunea de luptă ce se îndeplinește) și de starea în care se află cel care acceptă riscul în raport cu lipsa sau insuficiența datelor referitoare la situație ori incertitudinea asupra datelor situației și a rezultatelor așteptate ale acțiunii respective.

Pentru că efectele surprinderii inamicului nu sunt rodul întâmplării, ci rezultatul unei acțiuni conștiente, planificate, toate acțiunile "surpriză" se încadrează, sub aspectul pregătirii și desfășurării lor, în ansamblul metodelor și procedeele bine cunoscute ale pregătirii și ducerii luptei.

Într-un alt plan, analizând corelația existentă între surprindere și risc în acțiunile militare, apare întrebarea căreia din cele două etape ale unei operații militare (pregătirea și desfășurarea ei) îi este asociat riscul, și în ce măsură? Cu alte cuvinte, pregătirea unei acțiuni prin care urmărim surprinderea inamicului comportă și ea o anumită doză de risc, ori acesta este specific numai componentei sale acționale?

Din acest punct de vedere există păreri aproape unanime potrivit cărora riscul este asociat, deopotrivă, atât perioadei de pregătire a unei acțiuni, cât și desfășurării ei, dar, evident, amploarea lui capătă aspecte specifice. Astfel, în pregătirea acțiunii utilitatea riscului se manifestă în procesul de elaborare a deciziei, fiind impus de caracterul probabil al datelor referitoare la factorii situației, în timp ce pe timpul ducerii operației asumarea riscului este legată de concepția de ducere a acțiunilor de luptă de către adversar, starea terenului, a timpului, ba chiar într-o anumită măsură și starea trupelor proprii, cu toate că, cel puțin în această privință, necunoscutele trebuie eliminate în marea lor majoritate.

În etapa pregătirii acțiunii putem întâlni trei situații distincte și anume: a) când probabilitățile condițiilor posibile ale situației sunt cunoscute (de exemplu, pe baza datelor statistice); b) când probabilitățile condițiilor posibile ale situației nu sunt cunoscute însă există păreri despre valorile lor relative; c) când probabilitățile condițiilor posibile ale situației nu sunt cunoscute, însă există principii de abordare a aprecierii acțiunilor legate de risc.

În cel de-al treilea caz, în care necunoscutele situației au aspectul cel mai evident, putem întâlni, de asemenea, trei situații:

- prima dintre ele ar putea fi caracterizată de necesitatea unei garanții că

* Sintagma care arată eficacitatea acțiunilor militare înțeleasă ca raportul dintre efectul planificat și cel realizat.

efectele acțiunilor prin surprindere - în orice condiții s-ar desfășura ele - nu ar fi mai mici decât cele obținute în condițiile cele mai dezavantajoase. Este cunoscut ca abordare după principiul "să te aștepți la ce-i mai rău";

- a doua situație poate fi caracterizată de necesitatea evitării, în orice condiții, a unui risc mare. Aici procedeul optim de acțiune va fi acela pentru care riscul maxim față de diferite condiții de desfășurare a acțiunii are valori minime;

- a treia situație poate fi caracterizată de opțiunea pentru asumarea unui risc situat între cel specific principiului "să te aștepți la ce-i mai rău" și cel corespunzător principiului "să te aștepți la ce-i mai bun".

Integrarea în metodologiile de elaborare a deciziilor luate în lupta armată a metodelor cercetării operaționale, a legilor și regulilor teoriei probabilităților, permite ca aspectele enunțate anterior să aibă determinări din ce în ce mai precise.

Pe timpul desfășurării acțiunilor, riscul se deosebește în mod esențial de cel specific etapei de pregătire a acestora. La analiza situației necunoscutele sunt într-o stare de "indiferență" față de rezultatele acțiunii.

Pe timpul ducerii luptei, însă, avem în față un inamic în acțiune, care caută în mod activ să ne provoace situații dificile și să obțină succesul. Acest antagonism a permis praxiologiei să formuleze conceptul de cooperare negativă utilizat pentru a caracteriza tipul specific de acțiune umană denumit "luptă" sau "acțiune de luptă". Potrivit acestui concept, problema pe care și-o pun părțile angajate în conflict este aceea de a slăbi și a înfrânge adversarul, un scop diametral opus celui pe care și-l propune cooperarea pozitivă, care vizează realizarea unei eficiențe maxime.

La prima vedere s-ar părea că alegerea unei modalități de surprindere a inamicului în această etapă este o problemă mult mai complexă decât cea care se pune în pregătirea acțiunii. În realitate, nu este chiar așa. Existența unui inamic rațional, cu interese opuse intereselor noastre, înlătură măcar o parte din incertitudini, spre deosebire de factorii caracterizați de un oarecare pasivism existent în perioada de pregătire a luptei. În desfășurarea luptei, corelația surprindere-risc comportă aspecte specifice, la a căror rezolvare o contribuție importantă o pot aduce alături de "arta comandantului", metodele oferite de teoria jocurilor.

În mod obișnuit se exprimă părerea că, atunci când există câteva procedee tactice care au o eficacitate diferită, trebuie ales doar acela care are o eficacitate mai mare, renunțându-se la celelalte. În acest caz se scapă din vedere că un inamic bine pregătit poate, ca și noi, să aprecieze eficacitatea procedeele noastre posibile și să-și organizeze acțiunile de ripostă ținând seama de cel mai eficace dintre acestea. În consecință, eficacitatea celui mai bun procedeu folosit de trupele noastre poate să scadă simțitor, iar pentru a evita acest lucru nu trebuie să se renunțe la nici unul din procedeele tactice posibile oricât de neindicat ar fi el. Acest mod de abordare îl va face pe inamic să nu deducă cu ușurință intențiile, îl va obliga să se pregătească pentru respingerea oricăror acțiuni și să-și disperseze eforturile.

Surprinderea inamicului se va realiza acceptând riscul și folosind unul din procedeele de luptă în aparență neindicat, în realitate însă eficient tocmai din cauza caracterului lui neașteptat. Folosirea, alături de procedee de luptă cu o eficiență

ridicată, a unora care în alte situații s-au dovedit mai puțin eficiente este într-adevăr legată de un anumit risc, însă acesta este pe deplin justificat.

În concluzie, cu privire la problematica relației dintre surprindere și risc în acțiunile de luptă se impune a fi subliniată în primul rând inevitabilitatea riscului în acțiunile surpriză, riscul fiind un mod impus de acțiune într-o situație incertă. Acceptarea riscului, dar a unui risc necesar, calculat, apare cu atât mai utilă cu cât forțele de care dispunem sunt mai puțin numeroase, cu alte cuvinte în confruntarea cu un inamic superior .

Determinarea și cunoașterea raporturilor de interdependență dintre surprindere și risc ne apare ca o cale importantă pentru mărirea eficacității acțiunilor militare. Finalmente, evitarea riscului necesar (prudența exagerată) poate avea consecințe la fel de negative ca și abuzul de risc (aventura).

Surprinderea se poate realiza mai frecvent la subunități și unități datorită faptului că, în acest caz, ea este legată nemijlocit de execuție și de aria mai restrânsă a spațiului pe care se desfășoară lupta.

O problemă esențială în realizarea unei eficiențe superioare a acțiunilor militare în războiul modern, contând pe surprindere, este stabilirea și luarea în considerare a raportului real între dezideratul de a-l lovi pe inamic pe neașteptate (prin surprindere) și posibilitățile concrete oferite de câmpul de luptă. Cu alte cuvinte, este important să se știe în ce măsură se pot pregăti acțiunile contând pe surprindere. La nivel tactic, și chiar la palierele superioare ale artei militare, comandantii și statele majore nu se pot juca "de-a surprinderea" contând în exclusivitate pe unii factori aleatori în ducerea acțiunilor militare, cum ar fi riscul (fie el și rațional), întâmplarea, loviturile neașteptate, condițiile favorabile, momentele prielnice, fermitatea trupelor în executarea acțiunilor ș.a. Totdeauna când se execută acțiuni în care se contează pe obținerea succesului în urma surprinderii sunt necesare și forțele și mijloacele necesare pentru a exploata (sau consolida) oportune efectele loviturilor date pe neașteptate inamicului, întrucât atunci când se pregătesc și se execută acțiuni cu forțe și mijloace puține, contând pe surprindere, dar nu există și mijloacele corespunzătoare acestuia, efectul este invers. Acesta, "dezmeticindu-se" rapid, va lua inițial măsuri de lichidare a urmărilor loviturilor primite, iar ulterior, folosind forțele sale în noile condiții ale situației și inferioritatea noastră, ne va administra propriile lovituri. De aceea, fiecare acțiune-surpriză trebuie pregătită pe baze realiste, care să asigure succesul și în cazul în care surprinderea nu s-a putut realiza, adoptând una dintre variantele stabilite prin planurile de cooperare.

În final se impune următoarea concluzie: în acțiunile militare moderne, surprinderea poate avea un rol însemnat în obținerea și amplificarea succesului, în obținerea unor rezultate uneori mult peste posibilitățile grupărilor de forțe întrebuintate, atunci când sunt respectate cerințele celorlalte principii ale luptei armate, iar în atingerea scopurilor nu s-a scontat numai pe realizarea ei. Supraaprecierea rolului surprinderii și ignorarea influenței exercitate și de celelalte principii ale luptei armate care dau vigoare și tărie acțiunilor militare constituie aventurism - așa cum a demonstrat istoria militară - și se soldează cu înfrângerea celui care a mizat totul numai pe surprindere, dar tot atât de greșită este și

subestimarea rolului surprinderii. Aceasta poate avea efecte hotărâtoare și poate contribui la realizarea unor scopuri strategice (operative și tactice) decisive, pe măsură ce se perfecționează mijloacele de ducere a luptei armate și sporește competența profesională a comandanților și ofițerilor din statele majore.

Note bibliografice

1. Sun TZÎ, “Arta războiului”, Editura Militară. Bucureș:i. 1976,pg.33
2. Carl von Clausewitz,” Despre război.” Editura Militară. București, 1982, pg. 185,186
3. Tadeusz Kotarbinski, “Tratat despre lucrul bine făcut”, Editura Politică, București, 1976, p. 322
4. Col. (r) dr. Lucian Stăncilă, “Curs de teoria artei militare”, Editura U.N.Ap, București, 2005, p. 105,113